

C. Hoogslag, *Vastmaken. Geschiedenis van de Rotterdamse havensleepvaart* (Bussum: De Boer Maritiem, 1979, 215 blz., f 49,50, ISBN 90 228 1827 6).

Een onmisbare en altijd als vanzelfsprekend aanwezig geachte activiteit als die van de havensleepdiensten - stakingen maken dit vaak duidelijk - is in een aardig, niet diepgravend boek beschreven door een auteur met praktische kennis van zaken. De heer Hoogslag is, evenals zijn vader, directeur van een van de havensleepvaartondernemingen en nauw betrokken bij de grote structurele veranderingen, die zich in de laatste decennia in deze bedrijfstak hebben voltrokken. Het boek heeft alleen op het Rotterdamse havengebied betrekking.

Vaak verbonden met de scheepsbouw of steenkolenhandel, waren in de tweede helft van de negentiende eeuw al enkele grotere rederijen actief. In het begin van de twintigste eeuw, toen het sleepvaartverkeer in Rotterdam steeds verder groeide, kwamen er diverse concurrenten bij. Daartoe moeten ook vele kapiteins met eigen sleepboten worden gerekend. D.G. van Beuningen, directeur Rotterdam van de Steenkolen Handels Vereniging ging een dominerende rol spelen. Overnemingen, soms voor de direct betrokken personeelsleden en buitenstaanders verborgen gehouden, vonden plaats. Alle activiteiten concentreerden zich in de Boompjes. Na de tweede wereldoorlog kwam er de Willemskade bij. In 1931 kwam in de Sleepvaart Centrale een samenwerkingsverband tot stand, waarbij alle contracten en sleepboten in een gemeenschappelijke pool werden bijeengebracht. Niet zonder gekrakeel, want de vader van de auteur, aan het hoofd van de Onafhankelijke Sleepdienst, verzette zich tot het uiterste, totdat in 1933 alle partijen elkaar vonden.

Het havensleepvaartbedrijf is sterk conjunctuurgevoelig. De beide wereldoorlogen grepen diep in, maar ook bijvoorbeeld de economische en politieke veranderingen in het Duitse achterland in de jaren twintig en dertig. Na 1945 zorgden havenherstel en de aanleg van nieuwe bekkens voor veel extra werk. Europoort leidde ertoe, dat in 1961 de Nieuwe Rotterdamse Sleepdienst werd opgericht, waarin de deelnemers in de Sleepvaart Centrale het sleepwerk in dit gebied gingen verzorgen met boten die naar grootte en sleepkracht duidelijk het gewone 'stadswerk' te boven gaan. De scheiding tussen beide soorten havensleepvaart kwam daarmee tot stand. Daarnaast vallen er sedert de jaren vijftig verschillende ingrijpende veranderingen in de sleepvaart te constateren, die ertoe hebben geleid dat het em-plooi voor havenslepers steeds minder is geworden. De auteur wijst hiervoor op de groei in tonnage van schepen (speciaal van tankers en bulkcarriers), het groter gebruik van pakhuisen in plaats van lichters, de pijpleidingen, de duwvaart en de komst van sloopstypen met nieuwe los- en laadtechnieken (lash en containers). De verminderde vraag naar sleepkracht heeft tot nauwere samenwerking en tot een vrijwel gefuseerde bedrijfstak geleid, waarbuiten alleen nog, als steeds, een aantal particuliere boten zelfstandig opereert. Eén onderdeel van de havensleepvaart komt slechts karig aan bod: de mensen aan boord die het sleepwerk deden. Getuige de enkele opmerkingen hierover gaat het hier om een groep die naar vakbondsorganisatie en naar verbinding met de Rijnvaart en de havenarbeid een interessant studieobject kan zijn. Daarnaast heeft de sedert 1965 optredende inkrimping in de havensleepvaart al herhaalde malen voor spanningen en stakingen gezorgd. De auteur wijst hier nadrukkelijk op, maar heeft verder meer aandacht voor de directeuren van de verschillende rederijen. Het boek is geïllustreerd met welgekozen afbeeldingen, maar de variatie naar onderwerp is niet groot.

J.R. Bruijn

R. Baesjou, ed., *An Asante Embassy on the Gold Coast. The Mission of Akyempon Yaw to Elmina 1869-1872* (African Social Research Documents, XI; Leiden: Afrika-studiecentrum/Cambridge: African Studies Centre, 1979, 250 blz., f25,-, ISBN 90 70110 25 3).

In de jaren die aan de overdracht door Nederland van zijn Westafrikaanse bezittingen aan Engeland in 1872 voorafgingen, verbleef een gezantschap onder leiding van Akyempon Yaw, 'Grootvaandrig van den Koning van Ashantijn', in Elmina. 's Mans aanwezigheid en gedragingen compliceerden de toch reeds ingewikkelde verhoudingen aan de Goudkust aanmerkelijk, want ze konden moeilijk anders dan als bewuste uiting van een hegemoniaal Asjanti-beleid worden uitgelegd ten opzichte van een gebied waarin, afgezien van de Elmina's en Nederlanders, ook Fanti's en Engelsen belangstelden.

Akyempon Yaw, na lang aarzelen tenslotte wegens wreedheden en aansporing tot opstand door de Nederlanders gevangengezet, komt er in de geschiedschrijving tot nog toe niet best af, wat niet behoeft te verbazen, want de bronnen voor die geschiedschrijving zijn voortgekomen uit de kokers van zijn tegenstanders. Met dit boek doet Baesjou een poging het optreden van Akyempon Yaw vanuit Asjanti-perspectief te verklaren.

Hoofdmoot van dit werk vormen 151 documenten, ontleend aan de archieven van de Nederlandse bezittingen ter kust van Guinea en de ministeries van koloniën en buitenlandse zaken. Deze selectie verschaft een goede kroniek van het gebeuren aan en rondom de Goudkust tussen 1869 en 1872, laat nader kennismaken met de verhoudingen tussen Nederlanders en Engelsen, tussen Nederlanders en de inwoners van Elmina en tussen de laatsten onderling. Hoewel deze bronnen op tal van onderdelen de bestaande kennis aanvullen en verbeteren en het optreden van Akyempon Yaw documenteren, kan niet worden gesteld dat ze op zichzelf het beleid van de Asjanti's erg verduidelijken: daarvoor zijn deze bronnen immers ook te zeer afkomstig van tegenstanders. Slechts annotatie en interpretatie kunnen hier de weg wijzen. Terecht heeft Baesjou dan ook de uitgave van deze bronnen vooraf doen gaan door een uitgebreide inleiding. Deze inleiding geeft een minutieus overzicht van het gebeuren in de betrokken jaren en bevat tal van verhelderingen van de achtergronden van dat gebeuren. Het merkwaardige is echter dat deze inleiding en de erop volgende bronnenpublicatie niet geïntegreerd zijn. Onderlinge verwijzingen ontbreken vrijwel en de annotatie op de bronnen herhaalt telkenmale wat reeds in de inleiding is gesteld. Zodoende heeft de lezer het gevoel tweemaal hetzelfde onderwerp te bestuderen aan de hand van verschillende teksten waarvan de onderlinge samenhang niet geheel duidelijk wordt. In feite is dit boek dan ook meer een gedetailleerd overzicht van de geschiedenis van de Goudkust in de betrokken periode dan een verslag van de missie van Akyempon Yaw die niet de hoofdrol speelt die de titel van het werk hem toebedeelt.

Wie over deze structurele bezwaren van het boek weet heen te stappen blijft overigens niet met een onbruikbaar boek in handen zitten. Integendeel. Het bevat een schat aan materiaal over de werking van het Europese kolonialisme en imperialisme in de overgangsjaren rond 1870, waarin behalve de relaties tussen de Engelsen en Nederlanders op de hoogste niveau in Europa juist ook die tussen de koloniale ambtenaren ter plekke in hun onderlinge beperktheden en mogelijkheden uitvoerig aan de orde komen. Het draagt in het bijzonder bij tot kennis van de Afrikaanse respons op de Europese aanwezigheid, terwijl ook over de relatie tussen de Nederlanders en de vaak veel te wijs als hun onderdanen getypeerde Elmina's - onderling in aard en belang zeer verschillend trouwens - veel te leren valt. Vergeleken met het overzicht van Douglas Coombs, *The Gold Coast, Britain and the Netherlands*